

Kuinka lapsuuden historiaa tutkitaan?

Lakimies
3–4/2024
s. 563–566

Kaisa Vehkalahti – Essi Jouhki – Sanna Lipkin – Johanna Sitomaniemi-San – Tiina Kuokkanen (toim.)

Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen – monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2022. 511 sivua.

”Lapsuuden historia on vilkas ja monitieteinen tutkimuskenttä”, todetaan heti teoksen johdannossa mutta samalla todetaan myös, että tämä kenttä on ”kaikesta monimuotoisuudessaan ja -tieteisyydessään väistämättä kompleksinen, jännitteinen ja myös ristiriitainen”. Ensimmäisenä suomenkielisenä lapsuuden historian tutkimuksellisuutta ja monitieteisyyden mahdollisuuksia esittelevänä kokoomateoksena kyseinen julkaisu on paikallaan. Kirja kokoaa yhteen lapsuuden historian tutkimuksia, joita käsitellään omista luvuistaan. Kussakin niissä esitellään ja analysoidaan eri tutkimusmetodeja ja aineistoja sekä niiden monitieteisiä tutkimusmahdollisuuksia. Kirjan lukujen kirjoittajina ovat muun ohella filosofian, kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tohtoreita, jotka teksteissään tuovat ilmi tieteenalojen rajoja ylittäviä tutkimusotteita. Kirjoittajat analysoivat tutkimustensa avulla lapsuuden historian tutkimisen näkökulmia käyttäen oman alansa metodien lisäksi jonkin muun alan menetelmiä. Teoksen tavoitteena on muun muassa osoittaa lukijalleen lapsuuden historian monitieteisen tutkimuksen olemassaolo ja näyttää toteen tieteidenvälisen vuoropuhelun hedelmällisyys. Molemmat tavoitteet ilman muuta toteutuvat. Tämän lisäksi teos myös perehdyttää lukijaansa Suomessa tehtävään tutkimukseen ja tuoreisiin näkökulmiin, joilla voidaan lähestyä lapsuuden historian tutkimusta.

Kirjan monipuolisuus ilmenee sen yhteensä 24 kirjoittajan 16:sta eri luvusta, jotka on jaettu viiteen osakokonaisuuteen lukujen käsittelyteemojen mukaisesti. Ensimmäinen kokonaisuus käsittelee lapsuuden historiaa tutkimusalana ja sen kehitysvaiheita eri tieteenaloilla. Toisessa osiossa keskeisimmässä roolissa ovat lapsuuden kokemukset, muistot ja tunteet, niihin liittyvät aineistomahdollisuudet ja niiden tutkiminen eri metodeja hyödyntäen. Kolmannessa kokonaisuudessa esitellään lapsuuden historian materiaalisia ulottuvuuksia ja niiden tutkimista eri näkökulmista sekä vertaamalla että yhdistämällä niitä. Neljäs osa koostuu kulttuuristen aineistojen tutkimusmahdollisuuksista monitieteisenä vuoropuheluna menneisyyden lasten näkökulman tavoittamiseksi omassa ajassa ja paikassaan. Viimeinen kokonaisuus käsittelee erityisesti instituutioiden tuottamaa aineistoa lapsista ja lapsuudesta ja tämän aineiston metodologiaa

* Jenni Jokela, OTM, hallinto-oikeuden esittelijä, Turun hallinto-oikeus.

lähestymistapoja esimerkiksi genealogiasta tai lapsilähtöisyydestä käsin. Teemojen runsaudesta johtuen kyseinen jaottelu rakenteellisessa mielessä on hyödyksi varsinkin, jos kirjaa hyödyntää kokonaisuuden sijaan vain tietyiltä osin oman tarpeen ja mielenkiinnon mukaan. Hyvin monipuolisista ja juristille osin kaukaisilta tuntuvista aihealueista huolimatta luvut tarjoavat mielenkiintoisia tutkimustuloksia ja samalla esittelevät varteenotettavia tutkimuksellisia näkökulmia. Lisäksi kirjoittajat ovat huomioineet sen mahdollisuuden, että tekstin lukija on jonkin muun tieteenalan harjoittaja – lukujen alussa on aihealueen ja kirjoittajan oman tutkimuksellisen otteen taustoitusta.

Muun muassa lapsuuden historiaan erikoistunut filosofian tohtori Kaisa Vehkalahti kirjoittaa teoksen avausluvussa lapsuuden historian tutkimuksesta ja sen kehityksestä. Kyseinen luku on kohdallaan juuri teoksen alussa, sillä siinä Vehkalahti on selostanut aiemman tehdyn tutkimuksen pohjalta tutkimusalan kehitysvaiheet kunkin vaiheen tyypillisine ominaispiirteineen. Samalla hän on pohtinut sitä merkitystä, joka monitieteisellä keskustelulla on ollut tutkimusalan lähestymistapojen ja menetelmien muutokselle. Luku luo lukijalle tarvittavan ymmärryksen menneisyyden lapsen tutkimusalan pääpiirteisiin ja lapsuuden käsitteeseen, mutta se myös esittää monitieteisen vuoropuhelun tärkeyden lapsuuden historian tutkimuksessa. Vehkalahti paitsi luo historiallisen katsauksen myös tuo kirjoituksensa 2020-luvulle ja esittää tutkimusalan tuoreet lähestymistavat ja näkökulmat, kuten lasten ja nuorten roolin korostumisen heitä koskevassa tutkimuksessa. Suomalaisen lapsuuden historian tutkimuksen sanotaan kirjoituksessa painottuneen eri instituutioiden, kuten lastensuojelun, ja hyvinvointivaltion historian tutkimiseen esimerkiksi osana poliittista ja valtiollista kontekstia. Oikeushistoriallista näkökulmaa ei kuitenkaan mainita.

Muistitietoaineiston tulkinnoista ja sen haasteista kirjoittavat filosofian tohtorit Eerika Koskinen-Koivisto ja Kirsi-Maria Hytönen, jotka pureutuvat luvussa vaikeiden lapsuudenkokemusten tutkimusmenetelmiin. Teksti tavoittaa onnistuneesti vaikeiden lapsuusmuistojen tutkimukselliset haasteet, joita ovat muistojen muodostumiseen liittyvä aikuisnäkökulma ja ajassa ja paikassa vaihtuvat kulttuuriset käsitykset. Aikuisnäkökulman haasteellisuutta lapsuutta koskevissa aineistoissa ovat tuoneet esille muutkin teoksen kirjoittajat, erityisesti Tuomas Laine-Frigren. Hän analysoi sotalapsien kokemusmaailmaa tavoittelevan tutkimuksen avulla viranomaisaineistojen hyödyntämisen mahdollisuuksia ja rajoja. Yhtäältä luvut onnistuvat tuomaan pohdinnan alaisuuteen sen, kuinka haastavaa ja ongelmallista on päästä käsitykseen menneen ajan lapsesta, ja toisaalta valottavat eri metodien ja lähdeaineistojen hyödyntämistä. Tämän lisäksi useammat kirjassa olevat viittaukset tutkijan etiikkaan ja sensitiivisiin lähestymistapoihin muistuttavat tutkimusalan erityispiirteisyydestä. Ikävien aiheiden merkityksellisyyttä tutkimuksen kohteena ei unohdeta.

”Ymmärtääkseen nykyisyyttä on tärkeää tuntee lapsuutta koskevien diskursien muotoutumisen historia”, kirjoittavat luvussaan kirjallisuuteen perehtyneet

Kati Launis, Päivi Lappalainen ja Kirsi Tuohela sekä tieteiden historiaa tutkinut Jutta Ahlbeck. Luku käsittelee modernin lapsisubjektin rakentumista 1800-luvun kansallisessa tieteessä ja kirjallisuudessa. Tutkijat ovat käyttäneet monitieteistä tutkimusotetta tutkimalla sekä tiedettä että omaelämäkertoja ja kaunokirjallisuutta havainnollistaakseen lapsuuden määrittelykehityksen. Kirjoittajat toteavat, että moderni lapsisubjekti on kehittynyt ja kehittyä edelleen historian ja kulttuurin myötä niin tieteessä kuin kirjallisuudessa. Lapsuuden määrittelymisestä kirjoittaa myös lapsuusmuistoja lähdeaineistona käsittelevässä luvussaan Essi Jouhki. Hänen mukaan lapsuuden historian tutkimuksessa on erityisen tärkeää, ettei lapsuutta käsitteellistetä pysyväksi kategoriaksi. Tieteenalasta riippumatta lapsuuden historian tutkimukseen liittyy lapsisubjektin määrittäminen, joten lukujen kaltainen pohdinta on teoksessa tarpeen.

Koska kyse on monitieteisestä lapsuuden historian tutkimusoppaasta, se sisältää muutakin kuin viranomais- ja lainvalmisteluaineistoja koskevia esityksiä. Oikeushistoriallisesta näkökulmasta kirjan antoisin luku paikantuu yhteiskuntatieteiden tohtoreiden Laura Tiitisen ja Timo Harrikarin tutkimukseen. Siinä he esittelevät jäsenkategoria-analyysia tutkimusmenetelmänä analysoimalla lastensuojelulakien esitöitä ja niihin liittyviä aikalaistekstejä. Juristin näkökulmasta teos kuitenkin jättää kaipaamaan nimenomaista oikeustieteellistä tutkimusta käsittelevää lukua, sillä teoksen johdannossa todetaan lainsäädännön keskeisyys suomalaisen lapsuuden historian tutkimuksessa. Kuten Tiitisen ja Harrikarin tutkimus itsessään havainnollistaa, lainsäädäntöä ja sen valmisteluaineistoja ei suinkaan ole kannattavaa tutkia yksinään. Paikallaan on tutkimusotteen laajentaminen lainvalmisteluaineiston ulkopuolelle esimerkiksi tarkastelemalla sitä taustaa, josta lainvalmistelu on alun perin yhteiskunnassa saanut alkunsa. Tutkimuksessa tuleekin kiinnittää huomiota ruohonjuuritasoiseen ongelmaan sen aikaisessa yhteiskunnassa, jotta konkreettisesti ymmärrettäisiin lapsia koskevan oikeudellisen sääntelyn tarkoitus.

Kirjassa keskitytään suomalaisen lapsuuden historian analysointiin eri aikakausina ja luvuissa on esitelty etenkin Suomessa tehtyjä tutkimuksia. Näihin kuuluvat esimerkiksi Antti Malisen uusmaterialistisesta näkökulmasta toteutettu tutkimus lasten arkioppimisen ulottuvuuksista pienessä Arrakosken maalauskylässä, Helena Ristaniemen tutkimus saamelaisalueen nuorten historiantietämyksestä visuaalisia menetelmiä hyödyntäen ja Tiina Väreän luonnontieteellisestä näkökulmasta tehty tutkimus raumalaisten rintaruokinnasta. Kirjan luvuissa on kuitenkin runsaasti viitteitä myös kansainvälisiin tutkimuskohteisiin, joilla tuodaan näkyväksi muualla maailmassa tehtyjä tutkimuksia ja niiden tuloksia. Lisäksi kirjassa esitellään kansainvälisessä yhteistyössä toteutettuja hankkeita, joista oivana esimerkkinä on kirjoittajakollektiivi Mnemo ZIN:n kollektiivisen biografian menetelmää hyödyntävä tutkimus kylmän sodan aikaisesta lapsuudesta. Tutkimuksessa osallistujat kokoontuivat työpajoihin eri puolilta Eurooppaa jakamaan muistitarinoitaan.

Lopuksi voi todeta, että teos kokoaa yhteen ja esittelee sen laajan kirjon menetelmiä, joilla lapsuuden historiaa on tutkittu ja tutkitaan. Se myös esittää ne ongelmat ja ristiriidat, joita tutkimuskentällä on havaittu olevan. Teoksen lukija tutustuttaa itsensä kunkin esittelyn alan keskeisiin käsitteisiin ja linjauksiin samalla, kun kirja rohkaisee ja kannustaa lapsuuden historian alati laajenevaan kenttään perehtymiseen ja monitieteisen tutkimusotteen hyödyntämiseen. Jokaisessa luvussa kirjoittajat tarkastelevat lapsuutta omasta tieteellisestä näkökulmastaan hyödyntäen samalla muita tieteitä hedelmällisten tutkimustulosten saavuttamiseksi. Kirjan tärkein anti on ehdottomasti siinä ymmärryksessä, joka kirjojen luvuista avautuu lapsuuden historian tutkimuksen menetelmien mahdollisuuksista. Juristille teos havainnollistaa myös muun kuin pelkän viranomais- ja lainvalmisteluaineiston, tapaoikeuden ja oikeuskirjallisuuden hyödyntämisen mahdollisuuksia oikeushistorian tutkimuksessa. Kyseinen opas on sen itsensä mukaan tarkoitettu monitieteiseksi oppaaksi kaikille lapsuuden historiaa tutkiville tieteenharjoittajille. Sen lisäksi suosittelen teosta erityisesti lapsi- ja perheoikeusjuristeille, jotka ovat kiinnostuneita alansa historiasta ja siitä tehtävästä tutkimuksesta.

Jenni Jokela